

gyónás ajánlatos, de nem kötelező. Ezért előtérbe a közgyónás és az általános absolutio kerül. Nagyon komolyan kell tehát vennünk az erre vonatkozó kérdéseket. A magángyónás és feloldozás kérdését is tisztáznunk kell, de elsősorban mégis a közgyónás és feloldozás a mi problémánk. Az ezzel kapcsolatos kérdéseknek essünk neki előbb, mert ha ezeket tisztázzuk, akkor lényegében a magángyónás és feloldozás kérdéseit is megfejtettük.

Bevezetésül hadd idézzem még egyszer Luthert. A kulcsokról szóló írását így kezdi: »Bizonyára egyike a legnagyobb csapásoknak, amikor Isten haragjában a hűlátlan világra mért, az a rettenetes visszaélés és félreértés, amely a keresztyénségben a drága kulcsokkal kapcsolatban oly nagy mértékben terjedt el, hogy szinte már sehhol sem használják és értelmezik azokat helyesen ezen a világon.« S neki fog Luther az írásnak, hogy népét és ivadékait megmentse ettől a nyomorúságtól.

Mi nem vagyunk Luther népe és ivadéka, de azért a kulcsokról nekünk evangélikusoknak kell a legigazabb módon tanítanunk! A mi absolutionknak kell a legjobbnak lenni!

Grünvalszky Károly.

Luther

ESKETÉSI KÖNYVECSKÉJE

1529-ben jelent meg a Kis Káté először könyv alakban és ehhez a kiadáshoz nem maga Luther, hanem a nyomdász csatolta az ugyancsak ez esztendőben önállóan is megjelent »Traubüchlein«-t, esketési könyvecskét.

Az egyöntetű eljárás kedvéért közölte ebben Luther a Wittenbergben használatos esketési formát. Az Ágostai Hitvallás ugyan nem köti az egyház egységét bizonyos szokások és szertartások egyformaságához, maga Luther sem hisz az uniformizálásban, amely a pápaságban az egységnek csak a látetát, de nem az egyház egységét fejezte ki, mégis szembeáll a minden áron egyénieskedőkkel és gúnyolódó szavakkal küzd a »liturgiai anarchizmus« ellen. »Ezért akartam összeállítani ezt a szöveget és formulát — írja — azok számára, akik jobb híján szívesen járnának el ezekben a dolgokban velünk egyértelműen. A többiek, akik valami jobbat tudnak, azaz, akik nem értenek semmihez, de mégis úgy tesznek, mintha mindenhez értenének, valószínű nem veszik igénybe ezt az én szolgáltatomat, ha csak azért nem, hogy túlszárnyalják, vagy lecsepüljék. Ezek őrizkedjenek csak szorgalmasan attól, hogy valakivel is egyöntetűen járjanak el, mert különben azt gondolják majd róluk, hogy rá vannak szorulva arra, hogy másoktól tanuljanak, és ez nagyon nagy szégyen lenne.«

Ennek a kis írásnak az ismertetését most az tette kívánatossá, hogy a jelenlegi esketési rendünk helyessége iránt többfelől kétely támadt és kérdéseinkre szeretnénk feleletet és útbaigazítást találni Luthernél.

Főleg két kérdésre várnánk feleletet. Az egyik, hogy vajjon lehetségesnek tartja-e Luther az *elváltak újból való megesketését*, — a másik pedig, hogy *szükséges-e esküt tenni az »csküvő« alkalomával?*

Az első kérdésre nem kapunk feleletet az Esketési könyvecskéből, a másodikra közvetve.

A wittenbergi formula szerint a jegyesek nem esküsznek hűséget egymásnak, mégcsak fogadalmat sem tesznek, hanem egyszerűen kijelentik, hogy egymással házasságot akarnak kötni. A lelkész az »esketést« a templomkapuban végzi a következő módon: Előbb megkérdi:

»János, szándékosd feleségül venni Margitot?« Felelet: Igen.

»Margit, szándékosd férjhez menni Jánoshoz?« Felelet: Igen.

Ekkor húzza ujjukra a gyűrűt, tegye jobbjukat egybe és mondja a következőket: Amit az Isten egybeszerkesztett, ember azt el ne válassa.

Azután meg így szóljon hozzájuk általánosságban:

»Miután N. János és N. Margit házasságot szándékosznak kötni és ezt Isten és világ előtt is kinyilatkoztatták, továbbá erre gyűrűt is váltottak és kezet is adtak egymásnak, ezért házastársaknak nyilvánítom őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében. Amen.«

Ez az »esküvőnek« azonban csak egyik része. A szertartás másik fele a templomban folytatódik az oltár előtt, ahol a szentírásból válogatott idézeteket olvas fel a lelkész és így Isten ígéjével megáldja a jegyespárt és imádkozik, hogy az Isten-rendelte házasság ne menjen veszendőbe közöttük. Ez a második rész a szertartás tulajdonképpeni egyházi része. A templomajtóban lefolytatott aktus inkább jogi cselekmény, ezért történik a templomon kívül és ezt nem is akarja formákban megkötni, mert »ahány ház, annyi szokás.« Valószínű erre vonatkozóan mondja a következőket: »A házasság és az esküvő pedig világi ténykedés (weltlich Geschäft) lévén nem helyénvaló, ha mi lelkészek és egyházi szolgák ezekben a dolgokban rendelkezni és kormányozni akarunk, hanem hagyjuk csak meg minden országnak és vidéknek a maga eljárását és szokását, hogy a szerint cselekedjenek. Néhol kétszer is el kell menni a templomba a menyasszonynak, először este, aztán reggel; másutt csak egyszer. Néhol kihirdetik őket és felhívják rájuk a figyelmet a szószékről két vagy három héttel előre; az ilyesmit és az ehhez hasonlókat ráhagyom az urakra és a városi tanácsra, intézzék és tegyék úgy, ahogy nekik tetszik, nem az én dolgom.« Luther tehát nem esketett, még csak fogadalmat sem vett és méltán hivatkoznak rá azok, akik hozzá hasonló módon szeretnék ma is a házasságkötés-kérdését rendezni, de ugyancsak az ő kívánsága, hogy ezen a te-

rületen ne akarjunk mi rendelkezni és kormányozni, hanem legyünk tekintettel bizonyos kialakult szokásokra.

Ha most már azokra a kérdésekre, amelyekkel mi közelítettünk a Traubüchlein-hez nem kaptunk feleletet, vagy csak részben kielégítő feleletet kaptunk, nézzük azt meg, milyen kérdésekben ad választ, hátha érdekesebbek, vagy elsődlegesebbek a *Luthert foglalkoztató kérdések*, mint a mieink. Luthert alapjában két kérdés foglalkoztatja. Az első, hogy mi tulajdonképpen a házasság és az esküvő, a másik pedig, hogy a házasságkötés alkalmával mi a világi, jogi feladat, és mi az egyházi.

Mi a házasság? — kétféleképpen felel erre a kérdésre. Mindjárt az elején kijelenti, hogy »die Hochzeit und Ehestand ein weltlich Geschäft ist« — az esküvő és a házasság világi ténykedés. Később azonban ugyanezt a világi életformát Istenrendelte állapotnak (Stand-nak) nevezi és a következőket állapítja meg: »Mert ha világi állapot is ez, Isten igéje mellette szól és nem emberek kötötték és találták ki, mint a szerzetesi, vagy apácai életformát, ezért százszor is többre kell értékelnünk lelki szempontból a kolostori életnél, amelynél világiasabb és testübb dolgot el se lehet képzelni, mert testből és vérből, világias felfogásból és gondolkodásból találták ki és létesítették.«

Luthernek ezt a két megállapítását mi ma így fejezzük ki röviden: A házasság nem szentség, de szent dolog.

Nézzük meg közelebbről, miért mondja Luther »weltlich Geschäft«-nek a házasságot. Ezzel a megjelöléssel azt akarja kifejezni, hogy a házasság kérdésének a rendezése a felsőség feladata. Az államnak és a világi felsőségnek akarja itt megadni az őt megillető tiszteletet és az államélet funkcióit magába szívó pápás egyház totalitásra törő hatalmának akar gátat vetni. Luthernek az volt a nagy történelmi feladata, hogy világosan meg kellett húznia a határvonalat az egyház és az állam között. Ha ma a totális állam arra törekszik, hogy az egyház sajátos funkcióit a maga módján magába olvassza, az egyházat is államosítsa, a középkori egyház azáltal vált szörnyű, valóságos Antikrisztussá, hogy elnyomorította az igazi államélet kialakulását az állam teljes egyháziasításával. Luther a szétválasztást azért tette meg a kettő között, hogy mind-egyik a maga sajátos feladataira irányítsa figyelmét. Nem szabad figyelmen kívül hagyni ezt a háttérrel a Traubüchlein olvasásánál.

Weltlich Geschäft a házasság, ez tehát azt jelenti, hogy a házasságügyi kérdéseket az egyházi hatóságok asztaláról a világi felsőség hatóságainak asztalára kell áttenni. Itt azonban meg kell említeni azt, hogy Luther olyan világi felsőségre gondol, amelyik törvényhozásban a Tíz Parancsolat alapján áll és nem akar ellenkezésbe jutni az egyházban hirdetett igével. Ma viszont minékünk egyre inkább olyan államhatalmi törekvéseket kell számba vennünk, melyek a maguk-teremtette mithoszok, vagy elvek szerint akarják rendezni jogilag a házasságkötés kérdését is.

Ezt a világi életformát másrészt mégis Istenrendelte állapotnak mondja. Isten igéje szól mellette és nem emberek találták ki,

Ezzel az ember által kitalált mesterséges életközösségek fölé akarja helyezni az Isten által rendelt életközösséget. Az egyház hirdeti azt az isteni akaratot, amely alapja és mértéke a házassáletnek. Az állam mítoszok és magaválasztotta elvek szerint fog intézkedni a házasságról, ha polgárai nem kapnak nevelést az egyháztól és nem hallja Isten akaratát a szentírásból. Az állam és az államot alkotó nép magától, a természetből kiindulva nem tudja mi is lényegében ez a házasság, amelynek törvényes rendezéséről gondoskodni feladata.

Ma sokszor mondják a házasságot teremtési rendnek s mintha most Luther kitételei is ezt erősítenék meg. Ha teremtési rendnek azért nevezzük a házasságot, mert benne a teremtő Istennek egy általános kinyilatkoztatásával találkozunk, amely a hitetlen számára is hozzáférhető, úgy azt kell mondani, hogy Luther ilyen értelemben nem nevezi teremtési rendnek a házasságot. Hogy mi a házasság, azt igazán egyedül csak a kinyilatkoztatásból lehet megérteni. Csak aki ismeri azt a hűséget, amely Krisztust köti az ő jegyeséhez, az egyházhoz, tudhat arról, mi az a hűség, ami a házastársakat egybeköti. Nem természetes úton, csak hit által értjük meg, mi a házasság és csak hit által értjük meg azt is, mennyire alkalmatlan az ember erre az Isten-rendelte életformára. »Ha valaki a püspöktől imádságot, vagy áldást kér, ezzel arról tanúskodik (bár szavakkal nem is juttatja kifejezésre), hogy milyen komoly helyzetben van és milyen nyomorult, milyen nagy szüksége van Isten áldására és közösimádságra a házassáletben, amelyet most megkezd. hiszen magunk is úgy találjuk, hogy az ördög rengeteg szerencsétlenséget okoz a házasságtörés, hűtlenség és sok más egyéb nyomorúság által.« — mondja Luther.

Tehát ugyanakkor, mikor Luther a házasság kérdését az államélet és a közélet kezébe teszi le, hangoztatja, hogy ez a »weltlich Geschäft« Isten rendelése és erre nem a természetes, hanem az igében magát kinyilatkoztató Isten tanít meg. Az államnak ezért szüksége van az egyház igehirdetői és nevelői munkájára.

A másik lutheri kérdés ez volt: *mi a jogi, világi feladat a házasságkötés alkalmával és mi az egyházi?*

A világi, jogi feladat Luther szerint a jegyesek kihirdetése és az ő esetében esketés nélküli összeadása a templomajtó előtt. Ezt a funkciót is a lelkész végzi ugyan, de ekkor nem az egyház megbízásából cselekszik, voltaképpen állami és városi funkcionárius. Ezért végzi szolgálatát is a templomon kívül. Ez gyökeresen eltér a középkori szemlélettől, ahol az egybekelés szentségi és egyházi cselekmény. A mai polgári házasságkötés formája felé, amellyel szemben a római egyház ma is olyan averzióval viseltetik, tulajdonképpen Luther tette meg az első lépést.

(A reformáció idején nem kötötte ki még a pápaság, hogy csak pap előtt lehet házasságot kötni. Ezt később a Tridentinum mondotta ki, de ekkor már elég elterjedt szokás lehetett. A Tridentinum előtt kötött pap nélküli u. n. titkos házasságok is érvényes házasságok voltak, mert maga a házassági szerződés teszi a házasság szentségi lényegét.)

Az egyházi feladat, lényegében, a házasság megáldása és az mádkozás. Ez benn történik, az oltár előtt. Az áldás azoknak a szentírási helyeknek a felsorolásából áll, amelyek a házasság teremtéséről (I. Mózes 2:18—19.) a férfihöz (Efezus 5:25—29.) és a nőhöz (Efezus 5:22—24.) intézett apostoli intelmekről, a házasságra mért keresztről. (I. Mózes 3:16—19.) és végül arról szól, hogy Isten ezt az életformát tetszéssel fogadja és megáldja. (I. Mózes 1:27—28.)

Itt látszik világosan, hogy az egész Traubüchlein mögött mennyire ott van az egyház és az állam viszonyának lutheri látása, e kettőnek egymástól pontosan elhatárolt volta. A gyülekezeti lelkész, akit Luther szívesen nevez püspöknek, azért vállal lényegében nem reá tartozó tevékenységet, hogy ezzel a házasság szent voltára így is felhívja a figyelmet. Luther előtt itt pedagógiai szempont s nem egyházpolitikai, hatalmi szempont áll. Azt akarja, »hogy a fiatalság tisztelettel tekintsen rá és tanulja meg tiszteletben tartani ezt az életformát, amely Isten munkája és parancsa és ne bolondozzék vele olyan szőgyenletesen, kinevetve, gúnyolva és mindenféleképpen könnyelműsködve, mint ahogy eddig szokásban volt, mintha ugyan játéka, tréfa lenne házasságot kötni és megesküdni. Akik először rendelték el, hogy a vőlegényt és a menyasszonyt a templomba kell vinni, azok nem gúnyból tették, hanem azért, mert nagyon komolyan gondolkoztak róla. Kétségtelen, hogy Isten áldásáért és az imádságért tették, és nem azért, hogy komédiát, vagy majomparádét üzzenek.«

Visszatérve az elején felvetett kérdésekre, a következő feleletekre lehet eljutni:

1. Az eskütételről azt kell megjegyezni, hogy az lényegében nem tartozik az esketési szertartáshoz. Ennek lényege a házastelek megáldása és az imádság. A polgári házasságkötés bevezetésekor az egyház voltaképpen visszaadta az államnak azt a feladatát, amelyet éppen a felekezeti különbségek miatt az egyház nem tudott igazságosan betölteni. Az eskü egyszerűen bennmaradt esketési formulánkban az egyházi házasságkötés megszűnte után is.

2. Hogyjuk el tehát az esketést? — Elvileg következetes lenne és nincs is akadálya. Jelenleg azonban azt a hatást keltené, mintha az egyház hivatalosan is helyeselné azt a laza házassági etikát, amelyet az állam jelenleg képvisel. Az eskühöz azért ragaszkodnak ma sokan, mert benne azt látják megerősítve, hogy a házasetlet isteni rendelés és szent dolog. Ágendánk is ezt a kitéfelt alkalmazza: esküvel megerősíteni.

3. Ha azonban a házastársak nem a polgári házasság megkötésével egy időben áldatják meg házasságukat, hanem esetleg évek múltán, akkor semmi értelme sincs az eskü elmondatásának. Az eskütétel ilyenkor azt a látszatot keltené, mintha házasságuk eddig nem lett volna házasság, ez pedig evangélikus felfogás szerint nem helytálló. Ilyen esetekben Lutherhez hasonló módon kellene eljárni és annak a megállapítása után, hogy a polgári házasságot megkötötték, igével és imádsággal megáldani házasságukat.

4. A rosszul sikerült házasság és a válás gyakorisága valóban beteges kortűnet. Ha ennek a beteges tünetnek a gyógyítása végeztetnének be az elváltak esketésének megtagadását, nem tehető fel, hogy eredményre jutnánk.

5. A Hegyi Beszéd ismert szakaszát nem lehet házassági jognak tekinteni, mert akkor az evangéliumból törvényt csinálunk. Jézus a Hegyi Beszédben az ember természettől fogva való párázna, poligám természetét akarja leleplezni azért, hogy megmutathassa, mennyire hiányzik az ő és az ő üdvözítő munkája életünkben, hogy milyen nyomorultak vagyunk nélküle. Ha jogi kódexnek vennénk a Hegyi Beszédet, nemcsak elváltakat nem lehetne esküdtetni, hanem olyanokat sem, akik gonosz kívánsággal tekintettek már nőre, — szóval senkit se.

6. Karner professzor azt javasolja (Lelkipásztor, 1943., februári szám.), hogy »az egyháznak újból házassági széklet kell felállítani« Addig, ameddig ezeknek a székeknek nincs a polgári életre is kiterjedő hatályuk, éppen azok fumiálnak esetleg döntésüket, akik bíraskodásuk alá tartoznának. Ha meg valami külső tekintélyt kapnának, olyan aprólékos kicsinyes és erkölcsösszködő munkára adna alkalmat (lásd: Meszlényi Zoltán: Házassági köteléki perek az egyházi bíraskodásban c. könyvét), amelyhez sem időnk, sem emberünk nincs.

7. Az egész elválási kérdést nem lehet úgy kezelni, mint valami csak az egyháza tartozó belügyet. Az állam és az egyház viszonyának pontos látásával lehet csak közelíteni ehhez a kérdéshez.

8. Amíg népegyház vagyunk, ténylegesen elismerjük, hogy az állam jogi eljárásai igyekeznek a Tízparancsolat és az Evangélium szellemének megfelelőek lenni. Ha ténylegesen nincs így és mégis fenntartjuk a népegyházi helyzetet, akkor az a feladatunk, hogy minden erővel igyekezzünk megfelelőbb házassági törvényeket ki-harcolni és a válások kérdésében is nagyobb szigorot megkívánni. Ha az állam semmiképpen sem hajlandó a jó szóra hallgatni és nyíltan eltér a Tíz Parancsolat és az Evangélium szellemétől, akkor az egyház gondoskodhat az államtól függetlenül, saját hívei számára egy külön házassági jog létesítéséről, de ezzel együtt jár a népegyházi helyzet feladása. Enélkül a lépés nélkül az elváltak esketésének megtagadása igazságtalan is és komolytalan is.

Benczúr László.

Ökuménikus mozgalom és a finn egyház

Ha végig lapozzuk az 1932. évet megelőző finn zsinati és egyetemes közgyűlési jegyzőkönyveket, valamint az egyháznak évről-évre megjelenő évkönyveit, sehol sem találunk még utalást sem az ökuménikus mozgalom munkájára, vagy a finn hivatalos egyháznak ilyen irányú mozgalmakhoz való viszonyára. Ellenben találunk hosszú és részletes leírásokat pl. a Finn Belmissziói Központi Szövetség, a Finn Biblia-Társulat, a Finn Külmissziói Társaság, a Finn Tengerész-missziói Szövetség, az Evangéliumi